

Fremtidens Husholdninger og den gifte Kvindes Adgang til selvstændigt Erhverv.

Af William Secher.

Paa en Tid, hvor det økonomiske Maskineri ikke rigtigt vil arbejde, og hvor Udbyttet derfor er ringe, synes det naturligt at spørge, om dette da idetmindste benyttes saa sparsommeligt som muligt, og i en Periode, hvor navnlig Middelstanden trænges haardt baade fraoven og franeden, er der for den al Anledning til at tænke efter, om dens hele Levemaade er økonomisk indrettet, og om Intet gaar tilspilde.

Det er til Belysning heraf, at jeg vil fremkomme med nogle Bemærkninger om den Maade, hvorpaa vort Samfunds og særlig Middelstandens Husholdninger ere organiserede.

Hvad der strax maa slaa Enhver, der stiller sig iagttagende overfor den bestaaende Ordning paa dette Omraade, er, at den Arbejdsdeling og det Samarbejde, der karakteriserer den økonomiske Produktion, er ophørt at være Principet, naar man træder ind i de private Boliger.

Ligesom hver Beboelseslejlighed danner et for sig afsluttet Hele med Undtagelse af ganske enkelte fælles

og lidet vigtige Rum, saaledes er det Isoleringen, der gjennemgaaende er Principet for Ordningen.

Fra den tidlige Morgen til den sildige Aften fyres der med korte Afbrydelser under lige saamange Ildsteder, som der findes Lejligheder. Maden laves i hver enkelt Familie af eller med Hjælp af dens eget Tyende, og bestaar dette, hvad der hos Middelstanden er det Hyppigste, i en Ene pige, maa denne det ene Øjeblik staa ved Vaskeballen, det andet ved Madgryden, det tredje har hun Støvekosten eller Børsten i Haanden, i det fjerde gaar hun maaske ud med Kurven, og hun maa være glad, om hun ikke maa skynde sig hjem, for i det femte at tage sig af Børnene.

Og alle Indkjøb gjøres selvfølgelig hver for sig; — for en Del paa samme Tid, til de samme Steder og for at købe det Samme, sendes der Bud fra hver enkelt Familie, og i Detailhandelen skal saa alle de smaa Kvantiteter maales, vejes og indpakkes, men dertil medgaar der Tid og Arbejdskraft, og det maa selvfølgelig Konsumenterne erstatte.

Og hvem har Ledelsen af dette mikroskopiske Virvar, hvem sørger for, at Alt anvendes paa den bedste og sparsommeligste Maade, saa at Intet gaar tilspilde? For nu slet ikke at tale om de Husholdninger, hvor Styrelsen er overladt til en Pige, enten fordi Husfruen har lovligt Forfald, eller fordi hun unddrager sig Opfyldelsen af sine Pligter, og hvor man i ni af ti Tilfælde kan være sikker paa, at der ikke drives tilstrækkelig Økonomi, fordi hun ifølge sit Dannelsesstrin mangler fornødent Overblik og ikke er interesseret Part, vil man selv i de Huse, hvor Husmoderen har taget Styret kun altfor ofte finde, at Resultatet er blevet det samme. Og dog vil man let indse,

hvilken Betydning selv den mindste daglige Besparelse i vore Husholdninger har, naar man husker paa, at det dog er indenfor dem, at den langt overvejende Del af Samfundets Forbrug finder Sted.

Er det ikke naturligt overfor alt dette at spørge, om dette ogsaa er den bedste Ordning af Samfundets daglige Forbrug?

Hvad om man nu lod disse mange Ildsteder forsvinde, og lod i hvert Hus ét stort erstatte dem, hvilken betydelig Besparelse af Brændsel vilde ikke derved finde Sted? Og om nu Pigerne, istedetfor alle at give sig af med de mest heterogene Arbejder, delte Arbejdet mellem sig, saa at hver fik et nogenlunde ensartet Arbejde, hvortil hun egnede sig og som hun kunde lære, mon da Arbejdet ikke baade vilde blive bedre, hurtigere og derfor billigere udført og samtidigt lettere for Tyendet? Og hvis man nu gjorde alle Indkjøb i Fællesskab, vilde der saa ikke blive sparet meget unyttigt og bekosteligt Arbejde for Samfundet?

Nogen Vanskelighed ved en saadan Ordning vil der ikke være; det at holde Hus maa blot gøres til en særlig Forretning. Hvert Hus maa blive et Pensionat, et Slags Hotel, hvor Værten, — enten Ejer eller Forpagter af Huset, — overtager Arbejdet, leverer Maden, sørger for Lejlighedernes Renligholdelse, Oplysning, Opvarmning osv. mod et fast Vederlag. At dette Vederlag maa blive mindre, end hvad der nu medgaar til de enkelte Familiers huslige Forbrug, og at Værten dog vil kunne have en rigelig Fortjeneste, derom kan der ikke rejses nogen Tvivl. Om ikke ved Andet, vilde dette Resultat alene fremkomme derved, at i det Øjeblik det blev gjort til en særlig Forretning, vilde kun de paatage sig en saadan,

eller i alt Fald kunne vedblive med den, der vare i Besiddelse af en vis økonomisk Sans, medens nu mange Familier drive huslig Økonomi, uden at man just kan sige, at de synes at have særlige Anlæg derfor. Men selv de Familier, der virkelig drive deres Husholdninger økonomisk, ville umulig kunne konkurrere med et saadant Pensionat; — den, der kjøber en gros, har det billigere end den, der køber stykkevis, og den, der kan drage Fordel af Arbejdets Deling, faar et betydeligt Forspring for den, med hvem dette ikke er Tilfældet.

En Henvisning til de nu ofte høje Hotelpriser vilde være ubeføjet. De for Rejsende bestemte Hoteller staa jo ofte en lang Tid af Aaret næsten ubenyttede eller ere i det Mindste meget daarligt besøgte, og skal Hotelejereren ikke lide Tab, maa han derfor sætte Priserne højere end det ellers vilde være nødvendigt, ligesom han overhovedet maa beregne sig Noget for den Risiko han løber ved at holde Hus for et Publikum, paa hvilke gode og slette Aar, smukt eller daarligt Vejr influerer saa stærkt. Desuden kan en stor Tilstrømning af Rejsende forhindre, at en Konkurrences Virkninger kommer tilsyne; og endelig er det naturligvis langt lettere at skrue Priserne op for et rejsende Publikum, der ifølge Forholdenes Natur er langt mindre nøjeregnende, end et bosiddende.

De ikke ringe Vanskeligheder, som Tyendeforholdet nu frembyder, vilde ogsaa for en Del løses. Den nuværende Overgangstilstand, hvor Tyendet paa en Gang hører til Familien og dog ikke gjør det, hvor Herskab og Tyende komme i stærk personlig Berørelse og gjensidigt Afhængighedsforhold, vilde ophøre. Herskabet vilde paa den ene Side ikke i den Grad være Tyendet voldgivet, som det nu ofte er Tilfældet, og dette vilde ubetinget

staa sig ved at faa sit Arbejde ordnet og koncentreret, istedetfor som nu, uden maaske at være egenlig overlæst, dog ofte at have en Arbejdsdag paa 15 til 16 Timer.

Enhver, der vil se lidt tilbage, vil ogsaa opdage, at den Ordning, der her er foreslaaet er Konsekvensen, det sidste Led i Rækken af hele den Udvikling, der standsede Rokkene, slukkede Ilden under Familiernes Bagerovne, lod Bryggerkarrene staa tomme, og som i vore Dage har gjort det almindeligt, at Vask, Strygning og meget andet Arbejde foretages ude af Huset. Vi have bevaret det gamle Maskineri, men efterhaanden ladet det ophøre med Udførelsen af flere Arbejder, fordi det ikke længere betalte sig; det er nu paa Tide at skaffe sig af med hele Maskinen, den er ikke tidssvarende og altfor kostbar.

Men de fleste Indvendinger mod, hvad der her er fremført, kan nu vel heller ikke ventes at ville fremkomme fra et økonomisk Standpunkt, snarere fra en vis æsthetisk Opfattelse af de nuværende Hjem og deres Betydning for Personlighedens, navnlig den kvindeliges — moralske Udvikling.

Man vil endvidere ivre mod den Afhængighed, hvori de enkelte Familier ville komme til at staa til hverandre, i Modsætning til den nuværende Tilstand, hvor hver Familie lever sit eget Liv og er sin egen Herre.

Jeg vil nu slet ikke nægte, at det kan have sine store Behageligheder at isolere sig, at sige naar man har Raad dertil. Der er vel heller ingen Tvivl om, at de meget velstaaende ville vedblive at føre særlig Husholdning; — men at det er behageligt at kjøre i Selvejervogn, er virkelig ikke nogen gyldig Indvending mod Hensigtsmæssigheden af Sporvogne og Omnibusser. Det

store Flertal af Samfundet har ikke Raad til at isolere sig, vi maa nyde i Fællesskab, som vi arbejde i Fællesskab, hvis Tilfredsstillelserne skal svare til Anstrængelserne.

Men forøvrigt maa man ikke tænke sig det gjensidige Afhængighedsforhold altfor stærkt. I Pensionaterne for de bedre Stillede vil hver Familie selvfølgelig bebo sin egen afsondrede Lejlighed, og det vil for de Fleste kunne være ligegyldigt, om de faa Maden ind i deres Spisestue ad Døren til et privat Køkken eller gennem Elevatoren fra det store Fælleskøkken.

Derimod skal jeg ikke nægte, at jeg vilde finde det naturligt, at de Familier, der nu knibe sig inde i nogle faa, usle smaa Værelser, blot for at have Alt for sig selv, slog sig sammen om visse fælles Rum, saa at de f. Ex. fik en fælles Spisestue, og en fælles Sal, hvor Børnene kunde tumle sig. At der herved vilde være vundet noget Betydeligt i hygiejnisk Henseende, behøver man vel næppe at gjøre opmærksom paa.

Hvis denne Ordning af vort Husvæsen gennemførtes, vilde der jo imidlertid blive megen kvindelig Arbejdskraft ledig. De Hustruer, der tidligere virkelig havde taget Del i Husets Gjerning, vilde nu ikke længere have denne Tilfredsstillelse for deres Virksomhedsdrift, og de ikke faa for hvem Husmoderens Stilling kun var et Skærmbædt for ørkesløs Lediggang, samt de unge Piger, der opdroges til den ene eller anden Udgave af vore nuværende Husmødre, vilde ved Forholdenes Magt blive tvungne til at se sig om efter anden Virksomhed og til at optræde som Mandens Konkurrenter til selvstændigt Erhverv. Naar jeg siger tvungne, er dette Udtryk egenlig ikke heldigt, thi hvormangen driftig og energisk Husmoder gives

der ikke, som godt føler, at hendes Hjerne var istand til at opfatte noget mere end end en Kogebog, og føler sig i Besiddelse af Kræfter, der kunde anvendes til noget bedre end til at løfte en Madgryde, og hvormangen en lediggaaende Husmoder vilde ikke frembyde et helt andet Skue, naar der aabnede sig Udsigt for hende til en anden Virksomhed end Hjemmets, for hvilken hun maaske hverken føler Lyst eller har Anlæg, men hvortil den nuværende Samfundsordning dog binder hende. Og dette at der gives den gifte Kvinde frit Valg til, hvor hun vil, at søge Pladsen for sin Virksomhed, forekommer mig at være en Grund, der taler vægtigt for at opløse vore nuværende private Husholdninger, og gjør dette Skridt fra en heldig økonomisk Foranstaltning til en bydende social Retfærdighedshandling.

Men jeg véd, at der er Mange, der ikke ville dele denne Anskuelse. Her er naturligvis ikke Stedet til at begynde forfra paa at optage hele Spørgsmaalet om Berettigelsen af Kvindens Emancipation, og drøfte Argumenterne for og mod hendes Kald og Evne til at optræde som Mandens Konkurrent. Men overfor dem, der altid begynde med den Bemærkning, at de naturligvis stille Kvinden højt, ligesaa højt som Manden, men dog senere fremkomme med Udtalelser om «at der er to Hovedbetingelser i Kvindens Liv, at blive understøttet af og hygge om Manden»,*) kan jeg dog ikke lade være at gjøre opmærksom paa, at det er meningsløs Tale. Er det Kvindens af Naturen og ikke af en kunstig Samfundsorden anviste Kald at hygge om Manden, for at gjøre ham

*) Se «Nationaløkonomisk Tidsskrift» 8. B. 3. H. «Hvorfor ere Kvinderne overtallige». Side 195.

Livet behageligt og saaledes i det Højeste indirekte at kunne tage Del i Slægtens store Fremskridtsarbejde, da er hun et Manden underordnet Væsen, da er hendes nuværende Stilling som Mandens Tjenerinde hendes rette Plads, men lad os da ogsaa lade al tvetydig Tale om Ligestilling fare; thi Tjeneren og Herren kunne nu engang ikke staa paa samme Trin, og den der underholdes maa selvfølgelig bøje sig for den, der betrygger dens Existens.

Men Spørgsmaalet bliver da netop om denne Stilling er anvist Kvinden af Naturen. Og her vil man naturligvis komme med de saa ofte anførte, men derfor ikke bedre, Grunde, at Kvindens fint organiserede Hjerne og spinkle Legemsbygning umuliggjør hendes Konkurrence med Manden, ret som om der kun gaves tvende Slags Stillinger i Samfundet: enten at være en Lastdrager eller en Newton. Thi selv om man vilde se bort fra, at Kvinden saavel aandelig som legemlig kunde være, ja er perfektibel*), vilde hendes Organisation kun udelukke hende fra at konkurrere med Manden, hvor denne maa anspænde sine yderste aandelige eller legemlige Kræfter, men alle de utallige Haandværk og Næringsveje, hvortil en saadan Kraftanstrængelse ikke er nødvendig, vilde dog staa hende aaben, — jeg vil ikke nævne Exempler, det vilde næsten forekomme mig latterligt.

*) Det er karakteristisk at hos Naturfolkene, hvor Kvindens Gjerning er langt betydeligere end i vort Samfund, saa at hyppigt Jordens Dyrkning og andet lignende Arbejde paahviler hende, er hendes Legeme ofte, ialtfald delvis, stærkere udviklet end Mandens. Hos Eskimoerne f. Ex. hvor Rejsningen af Teltene og lignende hører til Kvindernes Gjerning, og hvor Kvalitetsvalget er bestemt ved Kvindens Arbejdsdygtighed, er Skulderpartiet og Brystkassen stærkere udviklet hos Kvinden end hos Manden.

Der er imidlertid Mange, og deres Tal bliver stadig større og større, der, idet de have faaet Øjet aabent for hvor megen Ulykke, der voldes ved, at den ugifte Kvinde af den sociale Fordom har været henvist til nogle faa, og derfor overfyldte Erhvervsgrene, og idet de have set, hvilke brutale Resultater, der kan fremkomme ved den gifte Kvindes nuværende retslige Stilling, ere villige til at raade Bod herpaa, idet de ad Lovgivningens Vej ville søge at forbedre Hustruens Retsstilling og ere villige til at aabne den ugifte Kvinde Adgang til de Erhverv, hvortil hun egner sig, — men paa den Betingelse, at hun ophører dermed, saasnart hun maatte indtræde i Ægteskab.

Dette Standpunkt er imidlertid inkonsekvent, deres Bestræbelser ville være frugtesløse og Kvindens Stilling vil væsenlig blive den samme som nu, saalænge den gifte Kvindes økonomiske Stilling ikke bliver en helt anden; jeg skal forklare hvorfor.

Der er naturligvis Kvinder, der ere i Besiddelse af saa megen intellektuel og personlig Udvikling, at de, naar de ere komne ud over det Tidspunkt, hvor et Ægteskab maa anses for en Sandsynlighed, eller efter fejlslagne Forhaabninger, kunne paatage sig at begynde at lære Noget, hvorved de kunne skabe sig en selvstændig Existens, — men de ville altid være Undtagelser. For at naa et saadant Resultat, vil det under almindelige Forhold være nødvendigt, at Barnets hele Opdragelse har et saadant Maal for Øje, men en slig Opdragelse vil ikke og kan ikke blive almindelig, saalænge den vil være unyttig, naar den unge Pige maatte indtræde i Ægteskabet.

Thi Forældre og Værger ville og det med Rette ikke binde den Kapital, der stikker i enhver videregaaende

Opdragelse, med Udsigt til, at den sandsynligvis aldrig vil komme til at forrente sig, og Barnet og navnlig senere den unge Pige vil ikke ansføres til at frembringe den Koncentration af Forstand og Vilje, der er Betingelsen for at bringe det til noget Dygtigt paa det Aandeliges og det Materielles Omraade. Ja her er det Skær, hvorpaa alle Nutidens Bestræbelser for at bibringe Kvinden en virkelig Dannelse og gjøre hende til en aandelig Personlighed maa strande, hvormange Kursus der saa end oprettes, og hvormange belærende Foredrag i alle mulige Videnskaber der end blive holdte. Thi naar Manden smedder sine Vaaben, da maa han være et uforstandigt Væsen, om han ikke anspænder sin yderste Kraft og Flid paa dem, hvormed han skal erobre sin fremtidige sociale Stilling; skulde de derimod kun være til at hænges op til Pynt paa Væggen, da blev Vaabnene vist derefter. Man indvende ikke at Lignelsen halter, at den rent intellektuelle Glæde ved Erhvervelsen af Kundskab er en tilstrækkelig Spore; den er hyppigt tilstede som Moment, men hos ikke én af tusinde Mænd er den ene Drivfjeder til aandelig Anstrængelse og anderledes er det naturligvis heller ikke blandt Kvinderne.

Og hvad nu Hustruens retslige Stilling angaar, kan man naturligvis strax fjerne de værste Urimeligheder, og navnlig hvor hun allerede maatte optræde som erhvervende beskytte hendes Ret til at raade over hendes Arbejdes Resultater, men saalænge Manden er den, der ene betrygger Familiens Existens, saalænge maa han indtage sin gamle Stilling som Husets Herre, der har det afgjørende Ord i mange af de vigtigste Livsforhold.

Skal derfor Kvinden hæves og hæves til Ligestilling med Manden, da maa hendes Opdragelse fra Barn af have

for Øje at gjøre hende dygtig til selvstændigt Erhverv og da maa vor Husøkonomi indrettes saaledes, at Ægteskabet ikke nøder hende til at forlade dette, først da vil Ægteskabet blive en fri Forening af to selvstændige og ligeberettigede Personligheder.

Naar jeg i det Foregaaende har talt om at Ophævelsen af vore private Husholdninger vil betinge Kvindens Adgang til selvstændigt Erhverv, saa passer dette kun paa Middelstanden og de højere Samfundsklasser; hos de arbejdende Klasser har andre Faktorer allerede ført til dette Resultat; men den foreslaaede Forandring vil i dette Tilfælde have at hæve nogle af de Misligheder, det for Arbejdsklassen har medført, at Hustruen maatte forlade Hjemmet. Thi det er sandt at megen social Elendighed stammer fra at Hjemmet forfaldt, Maden blev daarlig, og Lejlighederne urenlige og uhyggelige, saa sandt, at Mange have raadet til ad Lovgivningens Vej at forhindre Arbejdernes Hustruer i at forlade Hjemmet, for at søge Arbejde. Men lod dette sig gjøre? Det vilde være aldeles umuligt! Man kan forbyde Fabrikejerne at modtage gifte Kvinder paa deres Fabriker, men kan dog vel ikke forhindre disse i at gaa ud for at vaske og gjøre rent for fremmede Folk; og Følgen vilde da blive, ikke at Hustruerne bleve hjemme, men at de maatte søge ud til overfyldte og slet lønnede Erhverv, at man ad Lovgivningens Vej for de arbejdende Klasser skabte de samme Tilstande, som social Fordom har beredt de højere stillede Samfundsklasser. Men der gives jo som her antydnet en anden Udvej, der kan føre til det tilsigtede Resultat og har det Fortrin at den er mulig.

For nu til Slutning at resumere, hvad jeg her har

betræbt mig for at godtgjøre, da er det: at vore nuværende isolerede Husholdninger ere uøkonomiske og ikke tidssvarende, men at Overgangen til en anden Ordning særlig vil være nødvendig, hvis det skal blive Alvor med Kvindens Emancipation, og at for de arbejdende Klassers Vedkommende de Misforhold kan hæves, der fremkom da Hustruen fik en anden Virksomhed end Hjemmets.
